

УДК 37.016:62

Валентина Харитонова

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто компетентнісний підхід у технологічній освіті, зокрема аналізуються зміст понять «компетентність», «компетенції» та необхідність формування художньо-конструкторської компетентності учнів в загальноосвітніх навчальних закладах України. Обґрунтовано необхідність впровадження у навчальний процес учнів старшої школи основ художнього конструювання у процесі профільної технологічної освіти. Представлено зміст навчання учнів 10–11 класів основам проектування одягу за профілем «Швейна справа».

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, технологічна освіта, проектно-технологічна діяльність, художнє конструювання, профільне навчання, старшокласники.

В статье рассмотрен компетентностный подход в технологическом образовании, в частности анализируются содержание понятий «компетентность», «компетенции» и необходимость формирования художественно-конструкторской компетентности учащихся в общеобразовательных учебных заведениях Украины. Обосновано необходимость внедрения в учебный процесс учащихся старшей школы основ художественного конструирования в процессе профильного технологического образования. Представлено содержание обучения учащихся 10–11 классов основам проектирования одежды по профилю «Швейное дело».

Ключевые слова: компетентностный подход, компетенция, компетентность, технологическое образование, проектно-технологическая деятельность, художественное конструирование, профильное обучение, старшеклассники.

The article discusses the approach of technological competence in education, including the analysis of the meaning of «competence», «competences» and the necessity to create artistic and design competence of students in secondary schools of Ukraine. The analysis of the impact on the artistic design aesthetic feeling and comfort of human existence, design environments and product manufacturing. Proved that improving the process of designing and manufacturing products for students learning the lessons of labor depends largely on the study on artistic design. Artistic design is considered as an integral part of design and technological activity of pupils and the necessity

of implementing the learning process of students of high school art and design training. Presented the content of teaching high school students the basics of designing clothes in the profile technological education.

Key words: *competence approach, competencies, competence, technological education, design and technological activities, artistic design, profile education, high school students.*

Технологічна освіта підростаючого покоління, яка у третьому тисячолітті стала необхідною складовою загальної середньої освіти, потребує докорінних змін у визначенні нових орієнтирів та пошуку підходів до її організації в загальноосвітній школі. Необхідною умовою підвищення якості технологічної підготовки учнів є запровадження компетентнісного підходу, що передбачає засвоєння учнем не відокремлених один від одного знань і вмінь, а визначається здатністю розв'язувати проблеми різної складності на основі наявних знань.

Провідним напрямом реалізації нового змісту технологічної освіти є проектно-технологічна діяльність, в основі якої лежить перетворююча діяльність людини в матеріальному світі, спрямована на створення навчального середовища, для розкриття й розвитку в учнів здібностей в особистісно зорієнтованій сфері проектування та виготовлення виробів і ознайомлення в процесі роботи з різними матеріалами. Здійснення якісної проектно-технологічної діяльності, в свою чергу, передбачає наявність у молоді розвинутої художньо-конструкторської компетентності, яка виступає важливою складовою процесу проектування.

В умовах сьогодення увага сучасних науковців спрямована на вивчення сутності й змісту компетентнісного підходу, розроблення шляхів і засобів формування і розвитку компетенцій в учнів (В. Адольф, Ю. Варданян, Б. Гершунський, С. Гончаренко, Ю. Кулюткін, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Лобанова, Н. Остапчук, О. Пометун, О. Савченко, Г. Сухобська та ін.). Разом із тим, аналіз існуючих праць з проблеми компетентності учня показує, що на сьогодні не склалося єдиного підходу до розуміння дефініції, спостерігається неоднорідність термінів, використовуваних авторами для позначення цього утворення.

Мета статті – обґрунтувати необхідність впровадження у навчальний процес учнів старшої школи основ художнього конструювання у процесі профільної технологічної освіти.

Аналіз різних словників та психолого-педагогічних праць дає підстави стверджувати, що у них розрізняються терміни «компетенція» і «компетентність», зазначаючи, що компетенція в перекладі з латинської «competentia» означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, поінформована, пізнала їх і має певний досвід. Компетентність же у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань, досвіду і здібностей, що дають змогу обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в

ній. Компетентність є результатом набуття компетенцій.

Компетентність у галузі технологічної освіти розглядається як досвід, освіченість, ерудованість індивіда у сфері виробничих технологій, у різних видах предметно-перетворювальної діяльності, його уміння і навички, підготовленість, знання, ерудиція, а також здатність до визначення шляхів і можливостей їх набуття та функціонування за допомогою свідомості і мислення [2, с. 91].

Компетентнісний підхід у освіті пов'язаний з особистісно орієнтованим і діяльнісним підходами до навчання, що відкриває великі можливості його застосування в технологічній підготовці учнів. У відповідності до структури загальноосвітньої школи, за особливостями форм і методів, з урахуванням віку дітей, обсягу та рівня їх компетентностей технологічна освіта здійснюється у початковій (1–4 класи), основній (5–9 класи) та старшій (10–11 класи) школі [6, с. 2]. Профілізація старшої школи – це переорієнтація на особистість, на те, щоб створити можливості кожному випускникові побудувати свою власну життєву траєкторію, досягти мети. Тому профільне навчання є чинником поліпшення якості та доступності освіти в умовах сьогодення.

Метою профільного навчання є створення умов диференціації та індивідуалізації навчання, врахування та забезпечення подальшого розвитку інтересів, нахилів та здібностей учнів у сфері діяльності, з якою в них пов'язаний вибір майбутньої професії [3, с. 6]. Кожен учень, одержуючи мінімум загальноосвітньої підготовки, має можливість надавати перевагу тим напрямам, які відповідають його нахилам, здібностям, майбутнім планам та будувати власну життєву траєкторію. Таким чином, особистісні потреби учнів реалізуються при наявності широкого спектру предметів за вибором, авторських навчальних курсів, факультативів, спецкурсів.

Сьогодні вченими проводиться інтенсивний процес розробки підручників для профільного навчання, посібників на електронних носіях. У зміст технологічної освіти вчителі все частіше вводять елементи художньо-технічної творчості, дизайну. Такий підхід актуальний і з точки зору необхідності навчання учнів повного технологічного циклу: від проектування, творчого задуму включно з художньо-конструкторськими (дизайнерськими) рішеннями у зовнішньому оформленні виробу, до розробки технології і практичних дій щодо виготовлення виробу з включенням у технологічний процес кінцевих операцій, пов'язаних із опорядженням. Крім цього, дотримання художньо-естетичних норм – вимога часу в усіх сферах виробничої діяльності й тим більше сфери обслуговування. Це стосується й інженерно-конструкторських рішень стосовно продукції широкого вжитку, різних побутових приладів, інструментів і техніки, автомобілів і конструкцій навколишнього середовища будівельних споруд, доріг, ландшафту тощо. В свою чергу,

дотримання естетичних параметрів продуктів діяльності значно підвищує вимоги до фахівців, які проектують та створюють всі ці елементи матеріального світу, посилюють значимість їх художнього оформлення. Зрештою, кардинально зростає популярність дизайнерських послуг. Щоб реалізувати ці та інші зміни в технологічній освіті сьогоднішньої школі як ніколи раніше потрібні вчителі з високим рівнем готовності до праці в сфері «людина-художній образ». Формування такої готовності відбувається значно успішніше у тих студентів – майбутніх вчителів трудового навчання, які мають відповідні спеціальні здібності та задатки. Останні потрібно виявляти ще в період навчання в школі [1, с. 212].

Запровадження основ художнього конструювання у навчальний процес загальноосвітньої школи визначається також і вимогами естетичного виховання молоді, необхідністю формування художньо-конструкторської компетенції у процесі проектно-технологічної діяльності учнів. Аналіз психолого-педагогічної, спеціальної та методичної літератури щодо сутності художнього конструювання, вивчення програм для загальноосвітніх навчальних закладів, здійснення спостережень за діяльністю учнів у процесі технологічної підготовки дає підстави стверджувати, що вдосконалення процесу проектування та виготовлення учнями виробів на уроках трудового навчання значною мірою залежить від глибини вивчення питань художнього конструювання. Ще одним важливим аргументом необхідності запровадження елементів художнього конструювання у практику сучасної школи є те, що воно відкриває широкі можливості для виявлення власної індивідуальності кожного учня у процесі їх проектно-технологічної діяльності. Вивчення основ художнього конструювання на уроках трудового навчання сприятиме розумінню того, за якими принципами та законами формується предметний світ, сприятиме комплексному розумінню школярами тих процесів, які відбуваються на виробництві під час створення нових виробів.

За останнє десятиліття поняття «художнє конструювання» (дизайн) міцно ввійшло в наше життя. Художнє конструювання здатне активно впливати на естетичні почуття і комфортність існування кожної людини. Це новий творчий метод проектування середовища і виробів промислового виробництва, впровадження якого має забезпечити високу якість продукції. Специфіка цієї продукції – єдність утилітарних і естетичних принципів.

Художнє конструювання як явище на сучасному етапі розмешоване на спеціалізації, серед яких окремо виділяється дизайн одягу. Цей напрям художньо-конструкторської освіти може бути запроваджений у школі через вивчення основ художнього проектування одягу. Ця дисципліна має на меті розширення в учнів кругозору, поглиблення набутих знань, формування і розвиток умінь та навичок в тій галузі людської діяльності, що пов'язана з виробництвом швейних виробів.

Слід зазначити, що художнє проектування костюма – це мистецтво створення його як утилітарної речі і художнього твору. «Серед інших утилітарних речей, що складають матеріальне середовище життєдіяльності людини, костюм є найбільш складною і тонко організованою структурою, тому що він багатофункціональний, завдяки чому перебуває у тісному взаємозв'язку з усіма предметними і непередметними елементами середовища побуту людини та і з самою людиною – його власником, і з суспільством – як продукт його культурних, соціальних і економічних можливостей» [5, с. 27].

Сьогодні профільна підготовка старшокласників в галузі професій швейного виробництва припускає наявність у них не тільки знань та вмінь, обумовлених специфікою швейної справи, але й вимагає розвинутої художньо-конструкторської компетентності, адже в наш час все більше зростають вимоги до якості одягу, критерієм якого є художнє конструювання (дизайн).

Аналіз сучасного стану формування художньо-конструкторської компетентності старшокласників дозволяє зробити висновок, що в старшій школі проблема художньо-конструкторської підготовки, яку ми розглядаємо як невід'ємну складову проектно-технологічної діяльності, не має глибоко продуманої системи і індивідуального виразу. Ця неопрацьована ланка в ланцюзі технологічної освіти стала для нас початковим моментом для створення навчального модуля, прийняттого для навчання учнів 10–11 класів за профілем «Швейна справа».

В основу створюваного модуля нами було покладене протиріччя – невідповідність між необхідністю здійснювати учнями художньо-конструкторську діяльність в процесі проектування та виготовлення швейних виробів і підготовкою учнів до її здійснення. Особливої уваги ми надали питанню визначення змісту навчального модуля, оскільки від цього залежить успішність його засвоєння учнями та вирішення поставлених перед ним завдань. Головна мета відбору і систематизації навчального матеріалу полягала в забезпеченні можливості раціонального його засвоєння учнями.

Відбір змісту навчання основам проектування одягу проводився нами на основі аналізу художньо-конструкторської діяльності і положень психолого-педагогічної науки про те, що програма навчального предмета має включати відібрані ідеї, факти, провідні теорії, які лежать в основі науки і є базою для змісту навчальної дисципліни [4].

Враховуючи те, що до складу «Основ проектування одягу» увійшли матеріали різних галузей швейного виробництва, що стосуються проектування одягу, які, однак, мають загальну мету, спільні поняття і терміни, а також те, що у процесі підготовки учнів до швейної справи на уроках трудового навчання вже створена певна навчально-матеріальна база, оптимальною формою інтеграції стала блочна або модульна, де

кожен наступний блок базується на попередньому. Нами також враховувалися загальнометодичні та специфічні умови відбору навчального матеріалу, а також психолого-педагогічні умови підготовки учнів до художньо-конструкторської діяльності (рис. 1).

Згідно визначеного змісту компонентів, до складу навчального матеріалу модуля увійшли відомості, що розкривають взаємозв'язок одягу і людини, базові поняття з наук і дисциплін, пов'язаних з проектуванням швейних виробів; формують художньо-конструкторські компетенції, сприяють набуттю досвіду творчості в процесі створення нових моделей одягу.

Рис. 1. Формування змісту навчального модуля

На основі проведеного аналізу відібраного матеріалу було розроблено тематичний план модуля «Основи проектування одягу», теми якого логічно компонується в п'ять змістових субмодулів (табл. 1). Модуль призначений для навчання учнів 10–11 класів, що вчать за профілем «Швейна справа» і розрахований на 36 навчальних годин.

Таблиця 1

Тематичний план модуля «Основи проектування одягу»

Змістові субмодулі, теми	Кількість годин	
	всього	з них на лабораторно-практичні
10 клас		

Вступ	1	
Змістовий субмодуль 1. Одяг і костюм	3	
Тема 1.1. Загальні відомості про одяг	1	
Тема 1.2. Костюм в системі художньої культури	2	1
Змістовий субмодуль 2. Людина та одяг	5	
Тема 2.1. Загальні відомості про фігуру людини	2	1
Тема 2.2. Пропорції тіла людини та його канони	3	2
Змістовий субмодуль 3. Закономірності композиції костюма	26	
Тема 3.1. Елементи та засоби композиції	1	
Тема 3.2. Закони і правила композиції костюма	1	
Тема 3.3. Лінії, форма та силует в костюмі	3	2
Тема 3.4. Тканина та декоративні оздоблення в костюмі	3	2
Тема 3.5. Колір в костюмі	3	2
Тема 3.6. Контраст, нюанс та масштабність в костюмі	3	2
Тема 3.7. Пропорційні закономірності в організації костюма	3	2
Тема 3.8. Симетрія і асиметрія в організації костюма. Композиційний центр в костюмі	3	2
Тема 3.9. Ритм в костюмі	3	2
Тема 3.10. Закони сприйняття композиції костюма	3	2
<i>Резерв часу</i>	1	
Всього	36	
<i>II клас</i>		
Змістовий субмодуль 4. Основи художнього проектування костюма	13	
Тема 4.1. Художнє проектування та виробництво одягу	2	1
Тема 4.2. Стандартизація в умовах художнього проектування костюма	2	1
Тема 4.3. Проектування домашнього одягу	3	2
Тема 4.4. Проектування повсякденного одягу	3	2
Тема 4.5. Проектування святкового одягу	3	2
Змістовий субмодуль 5. Художнє конструювання одягу	17	
Тема 5.1. Костюм як об'єкт дизайну	3	1
Тема 5.2. Художній образ в дизайні одягу	3	2
Тема 5.3. Методи творчості художника-конструктора	3	1
Тема 5.4. Проектування одиничних виробів та серії виробів на базі однієї конструктивної основи	2	1
Тема 5.5. Проектування комплекту	3	2
Тема 5.6. Проектування ансамблю	3	2
Виконання проекту	5	4
<i>Резерв часу</i>	1	
Всього	36	

Структура модуля включає «Вступ» і п'ять змістових субмодулів: «Одяг і костюм», «Людина та одяг», «Закономірності композиції костюма», «Основи художнього проектування костюма», «Художнє конструювання одягу». Теми створеного модуля забезпечують послідовне включення учнів у всі етапи цілісного процесу проектування швейних виробів з обов'язковим урахуванням художньо-конструкторського аспекту.

Метою даного модуля є:

- дати основні поняття про художньо-конструкторську діяльність;
- сформувати в учнів художньо-конструкторські компетенції, необхідні для підготовки їх до трудової діяльності в умовах сучасного швейного виробництва;
- розвинути уміння сприймати і цінувати естетичні якості оточуючого середовища, а також осмислено, грамотно формувати своє наочне оточення;
- навчити учнів вести дослідження доступних їм художньо-конструкторських проблем;
- сформувати та розвинути образне мислення і просторове уявлення, художньо-конструкторське (дизайнерське) мислення;
- навчити учнів основним прийомам зображення творчої думки графічними і пластичними способами формоутворення.

При цьому слід звертати увагу на використання потенціалу художнього конструювання для різнобічного і цілісного розвитку школярів, у тому числі, і розвитку творчих здібностей. Велике значення для трудового навчання має те, що в процесі художньо-конструкторської діяльності учнів з'являється можливість розвивати в них вишуканість та естетичний смак, допомагати учням в усвідомленні того факту, що в культурі масового виробництва є власні переваги і способи прояву творчої індивідуальності людини.

Реалізація змісту модуля повинна забезпечувати розв'язання наступних завдань:

- ознайомлення та залучення учнів до художньо-конструкторської діяльності в процесі проектування та виготовлення швейних виробів, формування необхідних для цього компетенцій;
- ознайомлення учнів з основами розробки композиції одягу різного призначення;
- формування в учнів культури одягу, культури побуту, відповідальності за результати власної діяльності;
- створення умов для професійного самовизначення, обґрунтованого вибору професій швейного профілю з урахуванням власних здібностей, уподобань та інтересів;
- створення умов для реалізації особистісно-орієнтованого підходу до навчання, виховання та розвитку особистості.

Отже, все вищевикладене, дозволяє зробити висновок, що сучасна художньо-конструкторська діяльність є складним та самостійним процесом, який забезпечує розв'язання проектно-технологічних та суспільних завдань і доводить необхідність навчання художньому конструюванню з дитинства, а формування художньо-конструкторської компетентності старшокласників є однією з необхідних складових якісної їх підготовки до майбутньої професійної діяльності в умовах сучасних

соціально-економічних перетворень у суспільстві. Водночас зміст традиційного навчального матеріалу, який вивчався у старших класах з основ швейної справи, його навчально-методичне забезпечення в загальноосвітніх навчальних закладах не відповідає вимогам сьогодення. Це обумовлює необхідність розроблення змісту та удосконалення методики профільного технологічного навчання, яка має враховувати особливості художньо-конструкторської підготовки учнів, передбачає застосування комплексу педагогічних технологій, методів, форм та засобів організації навчально-трудової діяльності учнів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачає формування художньо-конструкторської компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іваньо Ю. Ю. Професійні проби як засіб підготовки школярів до вибору майбутньої професії типу «людина – художній образ» / Ю. Ю. Іваньо // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – Тернопіль, 2011. – № 2. – С. 211–217.
2. Коберник О. М. Технологічна освіта в Україні в контексті запровадження компетентнісного підходу / О. Коберник // Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи : матер. V міжнар. наук.-практ. конференції / О. Коберник. – Хмельницький, 2009. – С. 87–92.
3. Масол Л. М. Компетентність як інтегральний критерій оцінки результатів освіти : загальні характеристики і мистецька специфіка / Л. М. Масол // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: Матеріали методологічного семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 360 с.
4. Проблемы интеграции научного знания : теоретико-методологический аспект / [Г. Л. Буш, И. Ф. Ведин, А. Л. Дрейманис и др.]. – Рига : Зинатне, 1988. – 208, [2] с.
5. Рачицкая Е. И. Моделирование и художественное оформление одежды / Е. И. Рачицкая, В. И. Сидоренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 608 с.
6. Стешенко В. В. Зміст трудового навчання (технологій) – на наукову основу // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2013. – № 3. – С. 2–4. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформ. зб. Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3–15. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2012. – № 2–3. – С. 2–9.